

SÁMEDIKKI SAJÁDAT

Filbma: <https://vimeo.com/728838851>

Neahttasiidu: <https://www.e-skuvla.no/product/demokrati/>

Go leat bargan fáttáin, don

- diedát mii lea Sámedikki sajádat ja doaimmat
- leat reflekteren Sámedikki rolla ja sajádaga birra
- máhtát ságaškuššat stivrenorgánaid parlamentáralaš prinsihpa
- leat oahppan Sámediggeválggaid birra
- leat oahppan mo nuorat sáhttet váikkuhit servodahkii iežaset birra dál ja boahpteáiggis

- máhtát guorahallat ja ovdanbuktit áigeovuodilis fáttáid dahje digaštallamiid servodatfágalaš metodaiguin, gálduid ja digitála resurssaid vehkiin, ja ákkastallat iežat ja earáid oaiviliid ja árvvuid beales
- leat oahppan mo ovttaskas olbmui lea vuoigatvuohta searvat politihkalaš bargui, seammás go servodat lea sorjavaš das, ahte ássit geavahit vuoigatvuođaid searvat politihkkii ja hábmejit siviila servodaga eanetlogu ja unnitlogu gaska Norggas ja Sámis
- leat čikŋon čiekŋunbargui

Ovdal filmma geahččama:

Digaštala dáid reflekteengažaldagaid nuppiin oahppiin dahje olles luohkáiin:

1. Maid diedát Sámedikki birra?
2. Maid mearkkaša parlamentarisma?
3. Makkár rolla Sámedikkis lea?
4. Maid diedát sámediggeválggaid birra?
5. Gii sáhtta jienastit sámediggeválggain?
6. Mat bellodagat leat mielde Sámedikkis dán váлгаáigodagas?

Filmma geahččama maŋŋá:

Digaštala dáid reflekteengažaldagaid nuppiin oahppiin dahje olles luohkáiin:

1. Man geažil nuorra sápmelaččain leat iešguđet oaivilat Sámedikki birra?
2. Maid Sámediggeráđdi oaivilda dan birra, ahte sámiid jietna galgá gullo?
3. Mii dáhpáhuvvá Sámedikki dievasčoahkkinlanjas?
4. Maid ohppet sámediggeválggaid birra?
5. Makkár mearkkašupmi lea Sámedikki jienastuslohkui diediheames?
6. Makkár giellagáibádusat leat vai sáhtta dieđihit iežas Sámedikki jienastuslohkui?
7. Makkár rolla sámediggepresideanttas lea Sámi servodagas?
8. Makkár vuordámušat sámi nuorain leat Sámediggái? Leatgo ovtta oaivilis? Ákkastala.

Fáttát, maid reflekeret ja digaštallat viidáseappot:

1. Jagi 1978 Stuorradiggi mearridii dulvadit Álaheaju-Guovdageainnu eanu ja hukset fápmorusttega. Dan geažil lágidedje stuorra vuostálastimiid, akšuvnmaid ja miellačájáhusaid, maidda sihke sápmelaččat ja birasaktivisttat serve. Dan gohčodit Álttá akšuvdnan. Sápmelaččaid dáistaleapmi vuoigatvuodaideaset ovdii fuomášuvvui viidát sihke Norggas ja olgoriikkas.

Jagi 1984 Sámi vuoigatvuodalávdegoddi geigii vuosttaš árvalusas, “*Om samenes rettstilling*” (NOU 23:1984), ja dat lei vuodđun Stuorradikki mearrádussii geassemánu 12. B. 1987 sámelága birra ja Sámedikki ásaheami birra. Láhka cealká, ahte Sámedikkis lea iežas válgaortnet, ja ahte válggat leat oktan stuorradiggeválggaiguin.

Vuosttaš sámediggeválggaid lágidedje 1989 čavčča ja Gonagas Olav V rabai vuosttaš virggálaš Sámediggi golggotmánu 9. beaivve 1989. Norgga Sámiid Riikkasearvvi Ole Henrik Magga šattai Sámedikki vuosttaš presideantan.

Ráhkát digitála áigelinnjá Sámedikki ásaheapmái. Sáhtát geavahit ovdamearkka dihte https://www.canva.com/nb_no/skape/informasjonsgrafikk/timeline/

Ovdanbuvtte áigelinnjá earáide iežat luohkás.

2. Sámediggi stivrejuvvo, nu mo Stuorradiggi maid, parlamentáralaš prinsihpaid mielde. Čilge maid dat mearkkaša.
  - a) Ságaškuša konvenšuvnna sisdoalu, mii lea Ráđđehusa neahttasiiddus <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/ilokonvensjon-nr-169-om-urbefolkninger-o/id451312/>
  - b) Čilge makkár čuovvumušat ja vuoigatvuodát ILO-konvenšuvnnas nr 169 leat sápmelaččaide.

3. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SUPU) lea ásahuvvon nannet sámenuoraid váikkuhanválddi Sámedikki politihkkii. Oza eanet dieđuid SUPU birra Sámedikki neahttasiiddus ja vástit gažaldagaide.

<https://sametinget.no/politikk/politisk-organisering-og-ledelse/komiteer-rad-og-utvalg/sametingets-ungdomspolitiske-utvalg-supu/>

- a) Mii ulbmiliid ja doaimmaid lea Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegottis?
- b) Mo don árvoštalat sámenuoraid vuordámušaid dokumentáras, go buohtastahtát SUPU ulbmiliiguin ja doaimmaiguin?

4. Sámediggepresideanta Silje Karine Muotka (NSR) dadjá dokumentáras:

“Jáhkán dehálažžan ahte Sámedikkis leat nuorat. Dat lea mávssolaš danin go nuorat leat min boahttedáigi.”

Makkár ákkaid don oainnat su sániide? Čujut áinnas máhttui ja gálduide, maid leat geavahan oahppamis.

Evttohusat čiekŋunbargun/fágaartihkalin:

1. Guorahala dáid doahpagiid filmma vuodul: *parlamentarisma, stivrenprinsihppa, gulaskuddanorgána, konsulterenortnet, álbmotriekti, sámeriekti, sámapolitihkka, sámi vuoigatvuodálávdegoddi, Finnmárkku láhka*
2. Journalista Per Lars Tonstad čálii artihkkalisttis *“Samenes krav fra 1917 fortsatt aktuelle” (Sámiid 1917 gáibádusat ain áigeguovdilát)* Aftenposten-áviissas 2.2.2017. Loga artihkkala ja čieŋo fáddái vuolábeale reflekteren- ja gáldobargobihtáin:

<https://www.aftenposteninnsikt.no/norge/samenes-krav-fra-1917-fortsatt-aktuelle>

Ságaškuša journalistta oaiviliid ja artihkkala mávssoleamos vuodustusaid:

- a) Gude gažaldagaid dahje čuolmmaid journalistta válddáhallá?
- b) Čohkke journalistta mávssoleamos ákkaid. Muital daid oanehaččat iežat sániiguin.

- c) Čilge teavstta ulbmila. Árvvoštala teavstta ja dan čáli jáhkehahttivuođa. Sáhtát áinnas árvvoštallat jáhkehahttivuođa ETOS-modeallain:

<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fskrivesenteret.no%2Fwp-content%2Fuploads%2F2022%2F01%2Fetos-modellen.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

- d) Čále tekstii gálduid, njuolggositáhtaid ja eahpenjuolggositáhtaid, ja ráhkat gáldolisttu APA 7th-metodain

- Čále gálduid tekstii, sihke njuolggositáhtaid ja parafrásaid maŋábeallai
- Ráhkat gáldolisttu ja čále gálduid dasa

<https://kildekompasset.no/referansestiler/apa-7th/>

3. ILO-konvenšuvdna nr. 169 gáibida, ahte riika vuolláičállá šiehtadusa, ovdalگو riika lea geatnegahtton čuovvut konvenšuvdna. ON suddje álgoálbmogiid vuoigatvuođaid maiddái eará vugiiguin. ON váldočoahkkin nannii ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštusa 2007 čavčča.

Ságaškuša maid ILO-konvenšuvdna nr. 169 sisdoallá ja makkár mearkkašupmi das lea sápmelaččaide. Makkár erenoamáš vuoigatvuođat sápmelaččain leat álgoálbmogin álgoálbmogiid vuoigatvuođaid konvenšuvdna vuođul?

Sáhtát geavahit ON gulahallandoaimma neahttasiidduid ILO álgoálbmogiid vuoigatvuođaid konvenšuvdna birra:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/urfolk/ilo-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter>